

Prokopije Uzelac, borac protiv tuberkuloze i Štamparov suvremenik

Marija Benić Penava

Sveučilište u Dubrovniku, Ekonomski fakultet

marija.benicpenava@gmail.com

Zlata Živaković-Kerže

Zagreb

zkerze@yahoo.com

SAŽETAK: Rad analizira djelovanje liječnika Prokopija Uzelca (1883–1974), jednoga od važnih, ali u historiografiji nedovoljno istraženih liječnika međuratnoga Osijeka i suvremenika Andrije Štampara. Na temelju arhivskoga gradiva pohranjenoga u Državnom arhivu u Osijeku, onodobnoga tiska i relevantne literature, prikazuju se zdravstvene prilike u Osijeku i okolici početkom XX. st., s posebnim naglaskom na rasprostranjenost tuberkuloze i organizaciju borbe protiv zaraznih bolesti. Upućuje se na izazove u zdravstvu, problem nedostatka liječnika te ističu vrijedne inicijative za poboljšanje zdravstvenih i socijalnih uvjeta stanovništva. Posebna se pozornost posvećuje djelovanju Okružne blagajne za osiguranje radnika s posebnim ambulatorijem za tuberkulozu te osnutku Lige protiv tuberkuloze u Osijeku pod okriljem Podružnice Crvenoga križa, koja je djelovala u skladu s načelima zdravstvenoga prosvjećivanja i socijalne medicine. Prema donesenim društvenim pravilima, rad Lige temeljio se na antituberkuloznom pokretu, s glavnim ciljem da se cijelo stanovništvo Osječke oblasti stavi pod organizirani stručni nadzor. Djelovanje Lige obuhvaćalo je prevenciju, liječenje, prosvjećivanje stanovništva i organizaciju socijalne skrbi, čime se praktično provodilo narodno prosvjećivanje u borbi protiv te bolesti. U tom se kontekstu analizira profesionalni put Prokopija Uzelca – od školovanja u Beču, rada u Slavoniji i iskustava na bojištima Prvoga svjetskog rata do njegova djelovanja kao kotarskoga liječnika i aktivnoga sudionika javnozdravstvenih inicijativa. Radom se pokazuje kako je Uzelac kroz liječnički rad, zdravstveno prosvjećivanje i borbu protiv tuberkuloze provodio principe preventivne medicine bliske Štamparovu konceptu narodnoga zdravlja. Njegovo djelovanje prelazilo je okvire lokalne sredine te predstavlja vrijedan doprinos povijesti javnoga zdravstva u Hrvatskoj.

Ključne riječi: Prokopije Uzelac; Liga protiv tuberkuloze; javno zdravstvo; narodno prosvjećivanje; tuberkuloza; Osijek

 <https://orcid.org/0000-0001-5076-8999> [Marija Benić Penava]

 <https://ror.org/05yptqp13> [Sveučilište u Dubrovniku]

 <https://orcid.org/0000-0002-2156-664X> [Zlata Živaković-Kerže]

1. Uvod

Na području Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije tuberkuloza, venerične bolesti i reumatizam ubrajali su se među najraširenije zdravstvene probleme. Nastojanja nadležnih institucija i liječnika bila su usmjerena na suzbijanje zaraznih bolesti, pri čemu je upravo tuberkuloza imala najteže posljedice, dok su se ostale uglavnom javljale sporadično i nisu znatnije utjecale na ukupan morbiditet. Poboljšanje socijalnih i zdravstvenih prilika predstavljalo je nužan preduvjet napretka javnoga zdravstva.¹

Međutim, zbog nedostatka liječnika bio je ograničen njihov rad na prevenciji i unapređenju zdravlja. Stoga je djelovanje Okružne blagajne za osiguranje radnika u Osijeku, s posebnim ambulantnim odjelom za tuberkulozu, imalo osobitu važnost. U tom se kontekstu ističe i osnutak Lige protiv tuberkuloze u Osijeku, koja je djelovala pod okriljem osječke Podružnice Crvenoga križa. Prema društvenim pravilima, osnovna zadaća Lige bila je staviti cjelokupno stanovništvo Osječke oblasti pod organizirani stručni nadzor. Posebno se naglašavala edukacija i zdravstveni odgoj, pri čemu su važnu ulogu imali i liječnici okupljeni u Društvu za promicanje umjetnosti u Osijeku.

Ovim se radom želi istaknuti edukativna uloga u prevenciji liječnika Prokopija Uzelca, koji je cijeli svoj radni vijek djelovao na sprječavanju širenja zaraznih bolesti. Osobit mu je značaj u borbi protiv tuberkuloze, a do sada je nedovoljno istražen i obrađen, ne samo kao značajan liječnik toga područja medicine nego i kao agilan djelatnik u osječkoj Ligi protiv tuberkuloze. Njegov rad ima golemo edukativno značenje jer je svojim djelovanjem prelazio okvire lokalne sredine. Djelovanje liječnika Uzelca u borbi protiv tuberkuloze i u raznim aktivnostima narodnoga prosvjećivanja obuhvaća međuratno i poslijeratno razdoblje (od 1920-ih do sredine 1960-ih godina). Kao jedan od utemeljitelja osječke Lige, predano je djelovao na tragu zamisli narodnoga prosvjećivanja svoga suvremenika dr. Andrije Štampara u borbi protiv te opake, tada neizlječive i smrtonosne bolesti.

Rad je nastao na temelju neobjavljenoga arhivskoga gradiva pohranjenoga u Državnom arhivu u Osijeku te zapisa onodobnih novina koje su izlazile u Osijeku u navedenom razdoblju, koje pokriva najagilnije djelovanje liječnika Prokopija Uzelca.

2. Zarazne bolesti u Osijeku i okolici početkom XX. stoljeća

Krajem XIX. stoljeća broj općinskih liječnika u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji bio je izrazito nizak. Na području Virovitičke županije djelovalo ih je samo devet, dok je u cijeloj Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji (bez gradova), s 2 028 699 stanovnika, jedan

¹ Husinec 2001: 23–25, 29.

liječnik dolazio na 34 385 stanovnika. Za usporedbu, u drugim europskim državama jedan je liječnik dolazio na oko 10 000 stanovnika.²

Prema podacima za grad Osijek 1914. godine, uz tuberkulozu, visok mortalitet zabilježen je i od šarlaha, trbušnoga tifusa, boginja, kolere i difterije (Tablica 1).³

Tablica 1. Pomor od zaraznih bolesti u 1914. godini u Osijeku /

Table 1. Infectious disease mortality in Osijek in 1914

Umrlo	Broj	Zarazne bolesti
U 1 godini	221	Difterija
Do 7 godina	80	Trbušni tifus
Do 14 godina	22	Šarlah
Do 40 godina	104	Ospice
Do 60 godina	115	Difterija
Preko 60 godina	193	Tuberkuloza

Izvor: HR-DAOS-10, knjiga 1228, Zapisnik gradskog fizikata 1913. - 1925.; Zdravstveno izvješće za godinu 1914.

Završetak Prvoga svjetskog rata pokazao je da su ove bolesti i dalje široko rasprostranjene. Statistički podatci Ministarstva narodnog zdravlja početkom 1920-ih godina upućivali su na velik broj oboljelih od tuberkuloze.⁴ Na području Osječke oblasti godišnje je od te bolesti umiralo 70 osoba na 10 000 stanovnika, dok je broj oboljelih bio petnaest puta veći.⁵

Zdravstvene prilike u Osijeku i okolici obilježene su intenzivnim naporima i promidžbom protiv tuberkuloze i drugih zaraznih bolesti. Moderna medicina tada je nastojala popraviti narodno zdravlje, koje je bilo teško narušeno u fizičkom i moralnom smislu. Prema načelniku Ministarstva narodnog zdravlja dr. Andriji Štamparu, primarni zadatak liječnika bio je promicanje narodnoga zdravlja, a tek potom kurativna medicina.⁶

² Javno zdravstvo, *Vjesnik županije Virovitičke*, Osijek, I. V. 1894., str. 66.

³ Državni arhiv u Osijeku (dalje HR-DAOS)-10, knjiga 1228, Zapisnik gradskog fizikata 1913. - 1925.; Zdravstveno izvješće za godinu 1914.

⁴ Najbolji način borbe za narodno zdravlje, *Vjesnik županije virovitičke*, br. 14, Osijek, I. XI. 1924., str. III.

⁵ Prva Oblasna skupština Osječke oblasti u Osijeku, *Vjesnik Osječke oblasti*, br. 4, Osijek, 15. II. 1927., str. 45.

⁶ Zdravstvo, *Vjesnik županije virovitičke*, br. 22, Osijek, 15. XI. 1920., str. 70; Vijesti, *Vjesnik županije virovitičke*, br. 20, Osijek, 15. X. 1923., str. 158, 159.

U Osijeku je 1. srpnja 1922. osnovana Okružna blagajna za osiguranje radnika s posebnim ambulatorijem za tuberkulozu, pod vodstvom dr. Stjepana Gojtana. Ta javna ustanova bila je utemeljena na Zakonu o osiguranju radnika, donesenom 14. svibnja iste godine s ciljem pružanja socijalno-zdravstvene zaštite radnicima. Blagajna je primarno obuhvaćala radnike, dok su drugi društveni slojevi, poput činovnika, učitelja i zemljoradnika, bili izuzeti. Okružni ured u Osijeku djelovao je kao lokalni organ Središnjeg ureda za osiguranje radnika u Zagrebu.

Osječka Okružna blagajna pružala je potporu poduzetničkim blagajnama za oboljele radnike u tvrtkama S. H. Gutmann u Belišću, Našičkoj tvornici tanina i Paropili d. d. u Sušinama–Đurdenovcu, kao i za bolesne namještenike Tvornice žigica Drava u Osijeku. Okružni ured za osiguranje radnika obuhvaćao je 34 875 osiguranih radnika i gotovo jednak broj njihovih neosiguranih članova obitelji, a dodatno je uključivao 9845 neosiguranih članova poslodavaca, čime je ukupno pokrивao oko 80 000 osoba. Nadležnost Ureda protezala se na gradove Osijek, Vukovar i Vinkovce te na kotareve Osijek, Vukovar, Vinkovci, Županja, Đakovo, Našice i Slatina. Ured je imao svoju središnju poslovnicu u Osijeku u Gornjem gradu te ekspoziture u osječkom Donjem gradu, Vukovaru, Vinkovcima, Đakovu, Našicama, Sušinama–Đurdenovcu i Slatini. Osiguranje je uključivalo slučajeve bolesti, nesreće, iznemoglosti, starosti i smrti. Prema Zakonu o osiguranju radnika od 14. svibnja 1922., članovi su imali pravo na:

1. Besplatnu liječničku pomoć tijekom bolesti, najdulje 26 tjedana, uključujući honorare preko tog roka.
2. Besplatne lijekove, kupanja i ljekovite vode tijekom istog razdoblja.
3. Hranarinu u iznosu od dvije trećine osigurane dnevne nadnice tijekom nesposobnosti za rad, najdulje 26 tjedana.
4. U slučaju porođaja: primaljsku pomoć i liječenje, potporu od dva mjeseca prije i nakon porođaja u visini tri četvrtine osigurane nadnice, potporu za opremu djeteta i potporu za dojenje.

Članovi obitelji osiguranih radnika imali su pravo na besplatno liječenje, lijekove i pomoćne sprave kroz 26 tjedana. Posebnu ulogu imao je Ambulatorij za tuberkulozu pri Okružnoj blagajni za osiguranje radnika, koji je vodio dr. Stjepan Gojtan. Ambulatorij je bio namijenjen plućnim bolestima, posebice tuberkulozi, i primao je članove obitelji starije od 14 godina (mlađa djeca spadala su u dječji ambulatorij). Dr. Gojtan dnevno je pregledavao od 25 do 40 pacijenata.

Liječenje manualnih radnika bilo je otežano jer su se javljali liječniku tek u podmaklom stadiju bolesti, a često su prekidali terapiju zbog potrebe za radom. Stoga su educirani o važnosti nastavka liječenja. Pregled je obuhvaćao kontrolu plu-

ća, mjerenje temperature, provođenje kožnih tuberkulinskih proba i specifičnih testiranja, uz praćenje reakcija kože, temperature i općeg stanja pacijenta. Terapija se prilagođavala intenzitetu reakcije bolesnika. Uz tuberkulin, primjenjivani su arsen te biljni pripravci bogati kalcijem za jačanje pluća, dok su se uobičajeni sirupi protiv tuberkuloze koristili tek rijetko. Dr. Stjepan Gojtan opisao je način liječenja tuberkuloze. Pregledao bi pluća bolesnika i na otisku plućnoga koša označio oboljela mjesta, mjerio temperaturu i bilježio nalaze. Cijepljenje se provodilo na dva načina – po Pirquetu i po Mendel-Mantoux metodi.

Pirquetova metoda uključivala je površne ogrebotine na ramenu, pri čemu su na dva mjesta stavljene kapi otopine tuberkulina, dok je treće mjesto služilo kao kontrola. Nakon jednog do tri dana kontrolno mjesto ostajalo je suho, a mjesta s tuberkulinom postajala su crvena i upaljena, što je upućivalo na infekciju ili raniju bolest. Mendel-Mantoux metoda uključivala je potkožno ubrizgavanje razrijeđenog Kochova tuberkulina. Iako u vrlo malim dozama, ubrzo bi nastajalo crvenilo, što je značilo da je osoba zaražena. Pacijent se morao javiti na kontrolu dva dana nakon cijepljenja. Na sljedećem pregledu procjenjivala su se cijepljena mjesta, temperatura, tjelesna težina i visina, obiteljski i stambeni uvjeti te se uzimali uzorci sputuma i urina za analizu.

Od 1925. godine dr. Gojtan je vodio sustavne statističke kartone, za muškarce na bijelim, a za žene na zelenim listovima. U njih su se upisivali klinički nalazi, subjektivni osjećaji pacijenata, rendgenske snimke, krvne pretrage na početku i nakon tri mjeseca liječenja te primijenjena terapija. Reakcija od cijepljenja prolazila je za tri do pet dana, nakon čega bi započinjalo sustavno liječenje tuberkulinom. Doza se određivala prema reakciji – slabijima i anemičnima davali su se blaži oblici, dok su bolesnici koji su već ranije dobro reagirali dobivali jače pripravke. Kao pomoćna sredstva koristili su se arsen i biljni čajevi bogati kalcijem, za koje se smatralo da potiču opavnpjenje oboljelih dijelova pluća. Njemačka je kemijska industrija na tržište plasirala i ekstrakt takvih biljaka pod nazivom Silistren. Dr. Gojtan je isticao kako uobičajeni sirupi za tuberkulozu nisu imali veći učinak, premda su ih bolesnici koristili. Prema njegovim statistikama, broj oboljelih u Osijeku je rastao te je 1927. godine zabilježeno više od 400 pacijenata. Prema evidenciji Ambulatorija, najveći broj oboljelih u Osijeku dolazio je iz Gornjega grada, dok ih je iz Donjega grada bilo manje, a iz okolnih mjesta najviše iz Belišća.⁷

Društvo za promicanje umjetnosti u Osijeku organiziralo je 15. travnja 1923. godine javno predavanje o tuberkulozi. Održao ga je osječki liječnik Karlo Weissmann, šef dispanzera za liječenje tuberkuloze u Sveobčoj i javnoj Huttler Kohlhoffer-

⁷ Okružna blagajna za osiguranje radnika u Osijeku, *Vjesnik Osječke oblasti*, br. 1 i 2, Osijek, 1. i 15. I. 1927., str. 1-4.

-Monspergerovoj zakladnoj bolnici. Prema onodobnom tisku, predavanje je bilo popraćeno projekcijama slika i konkretnih primjera iz prakse, što je održalo pozornost publike tijekom cijelog izlaganja. Ocijenjeno je kao jedno od najuspješnijih predavanja koje je Društvo ikada organiziralo.⁸

U skladu s razmjerima tuberkuloze kao široko rasprostranjene socijalne bolesti, početkom 1926. godine u Beogradu je osnovana Liga protiv tuberkuloze, koja je potaknula osnivanje sličnih društava diljem Kraljevine SHS. U Osijeku su inicijativu preuzeli inspektori Ministarstva narodnog zdravlja. Dana 22. siječnja 1926., radi osnivanja Lige protiv tuberkuloze za grad i okolicu, primarius dr. Branko Muačević, ravnatelj Zakladne bolnice u Osijeku, i dr. Karlo Weissmann sazvali su sastanak za interesiranih dionika. Održan je u Gradskoj vijećnici u Tvrdi (današnji Muzej Slavonije na Trgu sv. Trojstva), a na njemu je izabran odbor na čelu s kotarskim liječnikom dr. Prokopijem Uzelcem.

Tjedan dana kasnije, 29. siječnja, osnovana je Liga protiv tuberkuloze u Osijeku pod okriljem osječke Podružnice Crvenoga križa, s osloncem na liječnički kadar i upravni aparat. Pokretači i utemeljitelji bili su liječnici Muačević, Weissmann i Uzelac, koji su održali uvodna predavanja: dr. Muačević o programu i organizaciji Lige, dr. Uzelac na temu *Tuberkuloza kao socijalna bolest* te dr. Weissmann o *Tuberkulozi u svijetlu znanosti*. Nakon toga izabran je Odbor s predsjednikom dr. Muačevićem. U Odbor su, među ostalima, ušli veliki župan Ljudevit Gaj, gradonačelnik Vjekoslav Hengl, divizioner Dimitrijević, oblasni prosvjetni inspektor Ernest Pacsher, odvjetnik Marko Leitner, župnik Josip Šeper, školski inspektor Matijak, liječnici Uzelac, Weissmann, Dietz, Gojtan i Grünwald, te predstavnici osječkih društava, među kojima učiteljica Josipa Glembay, Selinger i Živković. Prema donesenim pravilima, rad Lige protiv tuberkuloze temeljio se na antituberkuloznom pokretu, s osnovnim ciljem da se cjelokupno stanovništvo Osječke oblasti stavi pod organizirani stručni nadzor. Članovi su bili liječnici i građani različitih vjerskih i narodnih pripadnosti, s naglaskom na humanost i zdravstveno prosvjećivanje.⁹

3. Prokopije Uzelac: liječnik i borac protiv tuberkuloze

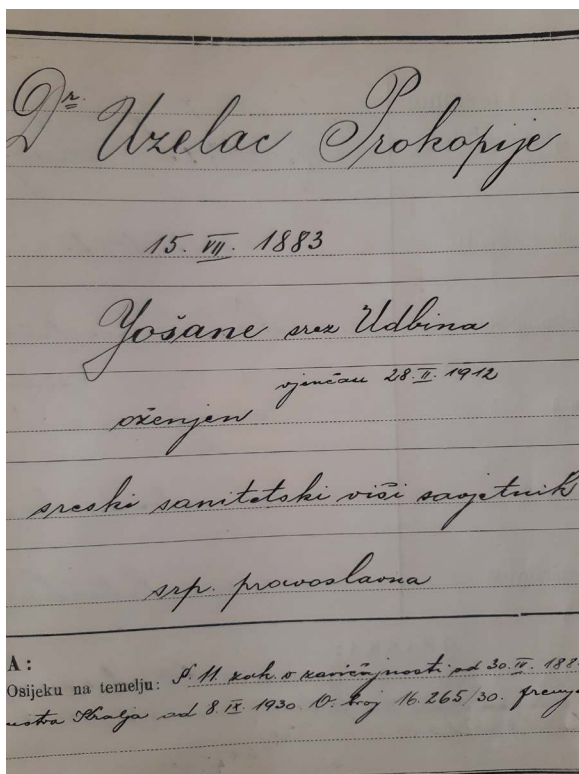
Liječnik Prokopije Uzelac (1883–1974) preminuo je u Osijeku 11. studenoga 1974. godine, u 92. godini života, nakon 63 godine liječničkoga poziva. Rođen je 15. srpnja 1883. u Jošanima kod Udbine, u siromašnoj ličko-krbavskoj obitelji. Gimnaziju je pohađao u Gospiću, Sušaku i Karlovcu, gdje je maturirao 1904. godine. Medicinu je

⁸ Vijesti, *Vjesnik županije virovitičke*, br. 9, Osijek, 1. V. 1923., str. 70; Vijesti, *Vjesnik županije virovitičke*, br. 20, Osijek, 15. X. 1923., str. 158, 159.

⁹ Živaković-Kerže i Benić Penava 2023: 73.

studirao u Beču, a 24. srpnja 1912. promoviran je u doktora opće medicine. Staž je odradio u bolnici u Pakracu, gdje se i oženio s Olgom Petrović, rođenom 1887. godine u Banovcima.

Krajem 1912. godine upućen je na službu u Čepin, mjesto u blizini Osijeka, gdje mu se 3. siječnja 1913. rodio sin Vukašin. Postavljen je za liječnika udruženih zdravstvenih općina Čepin, Ernestinovo i Hrastin. Prema njegovim vlastitim riječima, objavljenim u *Glasu Slavonije*, najčešće prijevozno sredstvo bilo mu je *cipalcug*¹⁰ ili seljačka kola, što je značajno otežavalo i usporavalo rad liječnika. Hitni pozivi stizali su i tijekom noći, a rijetko je bila noć da netko nije zakucao na prozor tražeći pomoć za oboljele. *Nikada nisam izgovorio one poznate riječi 'neću' ili 'ne mogu'*, zabilježio je. Unatoč velikoj zauzetosti, nalazio je vrijeme i za zdravstveno prosvjeđivanje i rad na polju socijalne medicine.¹¹

Slika 1. Zapis iz Knjige zavičajnika / **Figure 1.** Entry from the Local Heritage Register

¹⁰ Pješačenje po essekerskom.

¹¹ Pisarević 1973: 10; In memoriam, *Glas Slavonije*, Osijek, 12. 11. 1974., str. 12; HR-DAOS-6, Knjiga zavičajnika 1503, br. A-Z IV, str. 849.

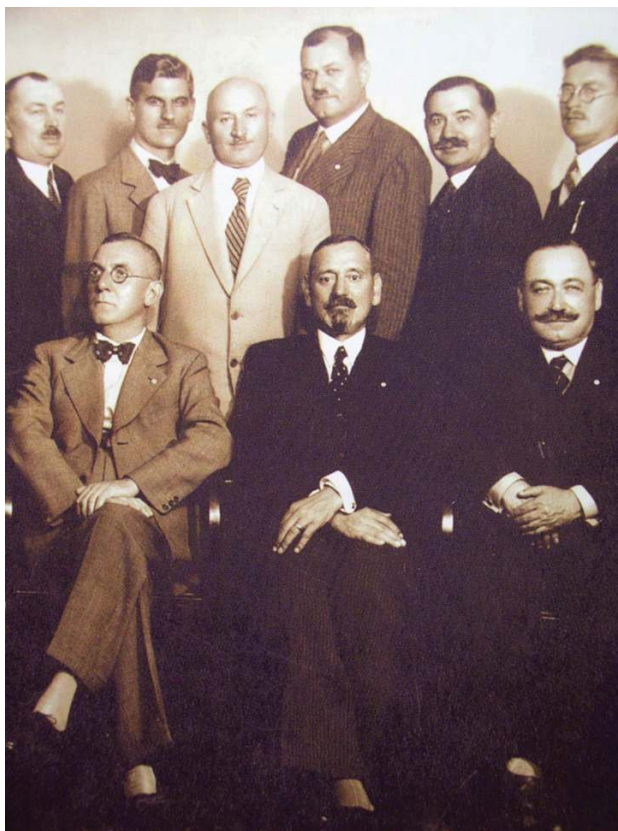
Nakon izbijanja Prvoga svjetskog rata, Uzelac je mobiliziran te je u rujnu 1914. upućen na istočno bojište, gdje je do 1918. godine liječio ranjene vojnike na ruskoj fronti. Nakon povratka u Čepin 1919. godine premješten je u Dalj, mjesto u blizini Osijeka, gdje je radio kao kotarski sanitarni referent. Prema njegovim riječima, u osječkom kotaru prevladavala je konzervativnost, neprosvjećenost, nadriljekarstvo te nepoznavanje osnovnih higijenskih principa. Smrtnost stanovništva iznosila je oko 30%, a najčešće bolesti bile su tuberkuloza, malarija i trahom. Na svakoj recepturi koju je izdao, uz naziv lijeka nalazio se i propagandni letak koji je upozoravao na važnost higijene, borbe protiv alkoholizma i tuberkuloze.

Osim medicinskoga rada, Uzelac je aktivno sudjelovao u lokalnim društvenim inicijativama, primjerice u prikupljanju novaca za nabavu novih zvona za mjesnu pravoslavnu crkvu u Dalju krajem 1922. godine. Budući da je već sljedeće godine premješten u Donji Lapac, dovršetak nabave zvona preuzeli su Gojko Kojčić - Jakšin, Vlado Panišić i Đoko Krstanović. Tri nova zvona, teška više od 800 kg, izrađena su u Zemunu u ljevaonici majstora Pantelića.

U Donjem Lapcu službovao je do kraja 1924. godine, kada je prema Ukazu Njegovog Veličanstva Kralja Aleksandra Karađorđevića premješten u osječki Dom zdravlja. Početkom 1925. objavljeno je u *Vjesniku Osječke oblasti* da ordinira u Gornjem gradu, u Reisnerovoj ulici 29, svakodnevno od 8:00 do 10:00 sati ujutro i od 14:00 do 16:00 sati poslijepodne, a pacijenti su se mogli najaviti na broj telefona 103. Od tada je bio stalni suradnik gotovo svih hrvatskih novina u Osijeku. Redovito je u dvotjednim listovima *Vjesnik Osječke oblasti* i *JUG* pisao o tuberkulozi, pjegavom tifusu i drugim zaraznim bolestima. Za širu javnost tijekom 1925. godine opisivao je, primjerice, tuberkulozni meningitis, objašnjavajući ga kao upalu moždanih i kičmenih ovojnica u vezi s već postojećom milijarnom tuberkulozom, pojašnjavajući da se bolest najčešće javlja u djece od 2. do 5. godine života, dok je kod novorođenčadi i djece ispod prve godine rijetka.

Njegova svestranost očituje se i u člancima o drugim bolestima, poput afričke bolesti spavanja, morbila (*Dobrac*), pravih boginja, pjegavog tifusa i drugih zaraznih bolesti. U ljeto 1925. godine preselio je u Ulicu Pavla Pejačevića 27, gdje je stanovao do kraja života, a ordinirao je u istom uredovnom vremenu. Aktivno sudjelujući u suzbijanju zaraznih bolesti, posebno tuberkuloze, dr. Uzelac je zajedno s osječkim liječnicima Brankom Muačevićem i Karlom Weissmannom 1926. godine utemeljio Ligu protiv tuberkuloze za kotar i grad Osijek. Tijekom narednih 15 godina održao je brojna predavanja iz područja preventivne medicine u školama, društvenim organizacijama i na stručnim skupovima.¹²

¹² HR-DAOS-6, Knjiga zavičajnika 1503, br. A-Z IV, str. 849: Vijesti, *Vjesnik županije virovitičke*, br. 10, Osijek, 15. V. 1923., str. 79; Vijesti, *Vjesnik Osječke oblasti*, br. 1 i 2, Osijek, 1. i 15. I. 1925., str. 9; Vijesti,

Slika 2. Prokopije Uzelac (sjedi u sredini) s članovima osječke Lige protiv tuberkuloze / **Figure 2.** Prokopije Uzelac (seated in the center) with members of the Osijek Anti-Tuberculosis League

Svoje kulturno djelovanje u Dalju dr. Uzelac nastavio je i nakon preseljenja u Osijek. Tako je 30. lipnja 1928. godine, na dan polaganja kamena temeljca za Srpski prosvjetni dom, kao član osnivačkog odbora održao predavanje o kulturno-prosvjetnom značaju Doma, apelirajući na prisutne da nastave s prikupljanjem sredstava za njegovu izgradnju. Uz dr. Uzelca na svečanosti u Dalju bili su patrijarh Dimitrije, kotarski poglavar Ž. Jovanović, prosvjetni inspektor Osječke oblasti Ernest Pascher te brojni gosti i uzvanici.¹³ U Osijeku je dr. Uzelac aktivno sudjelovao u društvenom životu grada, među ostalim kao dugogodišnji predsjednik ŠK-a *Hajduk* i kao aktivist u DVD-u Gornji grad.¹⁴

Vjesnik Osječke oblasti, br. 14 i 15. VII. i 1. VIII. 1925., str. 121; Uzelac 1925a, 1925b, 1925c, 1925d, 1925f, 1925g.

¹³ Bilješke, *Službene novine Osječke oblasti*, br. 20, Osijek, 15. VII. 1928., str. 199.

¹⁴ Pisarević 1973: 10.

Tijekom Drugoga svjetskog rata djelovao je kao liječnik i aktivni sudionik narodnooslobodilačke borbe, osobito u preventivnoj borbi protiv bolesti koje su tada vladale Slavonijom. Nakon rata nastavlja praksu u Osijeku kao kotarski liječnik. Od 1946. godine bio je pročelnik Komisije za suzbijanje tuberkuloze, a po otvaranju Medicinske škole u Osijeku predavao je nastavni predmet Higijena sve do umirovljenja.

Za svoj cjelokupni, požrtvovni rad dobio je brojna priznanja: Orden sa zlatnim vijencem, Orden Crvenoga križa, Zlatnu plaketu Medicinskog fakulteta u Beču, Zlatnu plaketu Crvenoga križa SFRJ, plaketu Medicinskog fakulteta u Zagrebu i druga priznanja. Dobio je Nagradu grada Osijeka za životno djelo na polju preventivne medicine te je proglašen zaslužnim građaninom grada te doživotnim počasnim članom Zbora liječnika Hrvatske.¹⁵

4. Uzelčev doprinos osječkom javnom zdravstvu

Budući da je bio suvremenik dr. Andrije Štampara i djelovao u njegovoj domeni susretao se s njim prilikom Štamparovih posjeta Osijeku. Jedan od takvih susreta zabilježen je 19. prosinca 1926. godine, kada je Štampar, u svojstvu načelnika Ministarstva narodnoga zdravlja, zajedno s inspektorom dr. Vladimirom Katičićem i šefom Sanitetskog odjeljenja Osječke oblasti Augustom Grünwaldom, svečano otvorio Dom narodnoga zdravlja u Osijeku (danas sjedište Zavoda za javno zdravstvo Osječko-baranjske županije).¹⁶

Slika 3. Zgrada Doma zdravlja u Osijeku / Figure 3. The Health Center Building in Osijek

¹⁵ Bilješke, *Službene novine Osječke oblasti*, br. 27, Osijek, 1. XI. 1928., str. 279; Pisarević 1973; In memoriam, *Glas Slavonije*, 12. XI. 1974.

¹⁶ Uprava, *Vjesnik Osječke oblasti*, br. 1 i 2, Osijek, 1. i 15. I. 1927., str. 14.

Dom narodnoga zdravlja, zajedno s Epidemiološkim zavodom, tvorio je jedinstvenu cjelinu koja je obuhvaćala više odjela: Ambulatorij za spolne i kožne bolesti, Dispanzer za tuberkulozu, Ambulatorij za dojenčad i malu djecu, Savjetovalište za trudnice, Stalnu higijensku službu te Školsku polikliniku s pododjelima: Ambulantu za interne bolesti školske djece, Ambulantu za uho, grlo i nos, Ambulantu za zube, Ambulantu za oči, Ambulantu za ortopediju i Školsko kupatilo.

Tijekom susreta 19. prosinca 1926. godine, dr. Štampar posebno je istaknuo značaj rada osječke Lige protiv tuberkuloze, tajnik koje je bio dr. Uzelac. Pohvalio je njegov predani i energični angažman, navodeći brojne primjere u kojima je Liga prikazala važnost borbe protiv tuberkuloze za stanovništvo Osječke oblasti. Osim toga, Štampar je pohvalio i Uzelčev kulturno-socijalni rad.¹⁷

Kao istaknuta osoba u osječkim zdravstvenim krugovima, Uzelac je 2. rujna 1928. nazočio otvaranju novoga modernog sanatorija u Gornjem gradu, u tadašnjoj Kolodvorskoj ulici (današnja Ulica Stjepana Radića), u prostorima nekadašnjeg Union paromlina. Otvaranju su nazočili i predstavnici vlasti: divizijski general Jakša Damjanović, gradonačelnik Vjekoslav Hengl, izaslanik Velikoga župana savjetnik N. Stilinović, biskup Đakovačke i Srijemske biskupije Antun Akšamović, ravnatelj osječke bolnice i prvi predsjednik Oblasnog Crvenog križa Alfons Muža, brojni liječnici, predstavnici humanitarnih i kulturnih društava, mjesnoga tiska te mnogobrojni uzvanici.¹⁸

Njegovim posebnim zalaganjem Liga protiv tuberkuloze je u ljeto 1928. godine vlastitim novcem poslala određeni broj škrofulozne djece na Jadransko more i u Lipik.¹⁹ Time je Liga izvršavala dio svojih zadaća, a prema zacrtanom planu taj je rad u narednim godinama trebao biti nastavljen, uz nastojanje da se ulože sve snage za podizanje domova za škrofuloznu i slabunjavu djecu na našoj rivijeri.²⁰ Kao tajnik Lige, dr. Uzelac zalagao se za stvaranje zdravih stanova s dovoljno zraka, svjetla i sunčeve svjetlosti, s težnjom da svaka soba ima svoj pod, kako bi se što više djece sačuvalo od škrofuloze. Liga je, kroz predavanja u najširim slojevima naroda, filmske prikaze i brošure, informirala javnost o uzrocima i posljedicama ove teške bolesti

¹⁷ Dom narodnog zdravlja u Osijeku, *Vjesnik Osječke oblasti*, br. 5 i 6, Osijek, 1. i 15. III. 1927., str. 37.

¹⁸ Novi moderni sanatorij u Osijeku dra Julija Batoryja i dra Karla Weissmanna, *Službene novine Osječke oblasti*, br. 27, Osijek, 1. XI. 1928., str. 279.

¹⁹ Škrofuloza je tuberkulozno upalno oboljenje limfnih žlijezda, ponajprije vratnih. Kada klice tuberkuloze dospiju putem krvi ili drugim putem do tih žlijezda, uzrokuju upalu, uslijed koje žlijezde oteknu i postaju bolne. Uzelac 1929e: 5–6.

²⁰ Ibid.

koja je posebno pogađala djecu. U svom radu isticao je važnost preventivnih mjera i obrazovanja u borbi protiv škrofuloze.²¹

Sljedeće godine Liga je nastavila rad na izgradnji zgrade za oporavilište na Jadranu. Budući da je za realizaciju ovog projekta bilo potrebno znatno financijsko sredstvo, dr. Uzelac je apelirao da se Ligi protiv tuberkuloze pokloni posebna pažnja i podrška svih nas.²²

Budući da je gotovo 20% školske mladeži bilo izloženo tuberkuloznom oboljenju, Liga protiv tuberkuloze posebnu je pažnju posvetila upravo ovom »neiscrpnom rezervoaru«, iz kojeg se popunjavaju redovi oboljelih. Stoga su od uprava škola tražili podatke o higijeni školskih prostora u pogledu građevnog materijala, položaja zgrade, prostornosti, osvjetljenja, ogrijeva, krečenja, impregnacije patosa, pljuvačnica, zahoda, vode za piće, tjelovježbe, čišćenja i zračenja prostorija te drugih čimbenika.

Na temelju prikupljenih podataka, Liga je nastojala putem upravnih vlasti otkloniti sve nedostatke koji štetno djeluju na razvoj dječjeg organizma. Preko učiteljstva provedena je snažna agitacija među narodom, održano je nekoliko stotina predavanja, a podijeljeno je više od 20 000 letaka antituberkuloznoga sadržaja. Organizirane su i važne putujuće izložbe, za koje je i sam Uzelac naglašavao da su najmoćniji faktor u borbi protiv tuberkuloze te da ovom načinu higijenskog obrazovanja najširih slojeva treba posvetiti posebnu pažnju.

U nekoliko je navrata je istaknuo: *Mi liječnici, već po svojem položaju i pozivu, dužni smo preuzeti vodstvo. Stoga je neophodno da se svi liječnici naše Oblasti, a naročito državni i samoupravni, sastanu, dogovore i stvore program rada.*²³

O velikom značenju tajnika Lige protiv tuberkuloze svjedoči njegova izjava objavljena u *Službenim novinama Osječke oblasti*. U obraćanju Uzelcu urednik toga lista nazvao ga je *spiritus agens* ovoga pokreta. Na to mu je taj ugledni liječnik i prosvjetni djelatnik, odgovorio: *U borbi protiv tuberkuloze nije glavno liječiti tuberkuloznog čovjeka već nastojati svim silama da zdrave sačuvamo od te bolesti. Na toj dogmi bazira Liga svoj rad. Utvrđeno je, naime, da bacil tuberkuloze nije i gotova tuberkuloza, on je uglavnom eksponent same bolesti dok su sasvim drugi momenti, koji dolaze u obzir i koji pogoduju širenju tuberkuloze. U prvom redu nezdrav i vlažan stan, slaba hrana itd., a ti momenti su prvenstveno socijalne prirode pa zato s pravom nazivaju tuberkulozu 'socijalno-infektivnom bolesti'. Prema tome borba oko suzbijanja tuberkuloze nije i ne može biti samo stvar liječnika već svih društvenih slojeva koji iskreno vole svoj narod.* U na-

²¹ Ibid.

²² Bilješke, *Službene novine Osječke oblasti*, br. 6, Osijek, 1. III. 1929., str. 64.

²³ Okružnica na liječnike Osječke oblasti Lige protiv tuberkuloze u Osijeku, *Službene novine Osječke oblasti*, br. 13, Osijek, 1. XI. 1927., str. 113.

stavku je tajnik osječke Lige naglasio i sljedeće: *Drugi i veoma važan moment u borbi oko suzbijanja tuberkuloze jest zahtjev Lige da u toj borbi podjednako sudjeluju i tuberkulozni i zdravi, jer samo zajedničkim radom jednih i drugih uspjeh ćemo postići željeni uspjeh. Dopustiti tuberkuloznom da se slobodno kreće i druži sa zdravima, da jede i pije sa zdravima, da što više spava sa zdravima, a voditi pri tome borbu protiv tuberkuloze bio bi otegotan i uzaludan posao. Liga će preko svojih ustanova ići za tim da tuberkulozne bolesnike disciplinira i da ih točno uputi i higijenski obrazuje. Sve dotle dok svaki bolesnik ne bude upućen u suštinu same bolesti, kao i o načinu zaražavanja i širenja bolesti, sve dotle je svaka borba iluzorna. Higijenskim obrazovanjem, jakom voljom, pljuvačnicom i dr. suzbit ćemo tuberkulozu.*²⁴

Pri tome je Uzelac posebno istaknuo da su jedan od najvažnijih uzroka širenja tuberkuloze neznanje, neprosvjećenost i veliko siromaštvo, što često dovodi do tjeskobnih, vlažnih i prenatrpanih stanova bez dovoljno zraka i svjetla. Pitanje zdrava stana nije samo higijenski, već i socijalni problem jer ne higijenski stanovi postaju leglo bolesti poput rahitisa, škrofuloze i tuberkuloze. Stoga je zadatak Lige protiv tuberkuloze da bude posrednik između nadležnih vlasti i privatne inicijative te da nadzor nad izdavanjem građevinskih dozvola bude najrigorozniji. Naglasio je također da će Liga u svom radu izraditi Zdravstveni katastar, u kojem će biti točno naznačeno sve što u pogledu higijene ne odgovara i što treba ukloniti. Jedna od dužnosti Lige je i posredovanje kod nadležnih kako bi siromašnima bili omogućeni dugoročni i povoljni zajmovi za poboljšanje njihovih životnih uvjeta.

U svom posvećenom radu bio je jedan od glavnih autora Rezolucije Lige protiv tuberkuloze, koju je pročitao prilikom njezina usvajanja na IV. sastanku liječnika Osječke oblasti u Lipiku, 20. svibnja 1929. godine. Tom prilikom iznio je 14 ključnih točaka rezolucije, kojima je definiran smjer daljnjeg djelovanja Lige u prevenciji i suzbijanju tuberkuloze te unaprjeđenju zdravstvene i socijalne zaštite stanovništva.²⁵

5. Suradnja u organizaciji antituberkulozne zaštite

Povezanost liječnika Prokopija Uzelca i dr. Andrije Štampara očituje se u suradnji oko rada Lige protiv tuberkuloze, osobito u inicijativi da se, uz potporu Ministarstva narodnoga zdravlja kojim je Štampar rukovodio, osnivaju na području Osječke oblasti antituberkulozne stanice, tj. dispanzeri, u kotarevima i gradovima. Prema riječima tajnika Lige Uzelca: *te stanice vodit će liječnici kojima će prema potrebi biti dodijeljene sestre pomoćnice. Prva i glavna dužnost je ovih stanica da pronalaze tuberku-*

²⁴ Ibid.

²⁵ Liga protiv tuberkuloze u Osijeku i Klub liječnika za Osječku oblast u Osijeku, *Službene novine Osječke oblasti*, br. 13, Osijek, 15. VI. 1929., str. 180, 181.

lozne bolesnike i zaražene domove, da odgojno djeluju i u svakom pogledu poduzimaju sve ono što će pridonijeti suzbijanju tuberkuloze. Bolesnike s otvorenom tuberkulozom otpremati u bolnice, sprovesti dezinfekciju stambenih prostorija za vrijeme bolesti, a naročito kada tuberkulozni bolesnik umre ili kada se preseli u drugi stan. Njihova dužnost bit će higijena sela kao i sve ono što stoji time u uzročnoj vezi. S ovim antituberkuloznim stanicama stajat će u uskoj vezi Mjesni odbori Lige protiv tuberkuloze, koji će biti osnovani u svakom selu. U središtima općinskih liječnika staviti će se na raspolaganje odgovarajući lokali u kojima će se obavljati pregled tuberkuloznih bolesnika, dezinfekcija stambenih prostorija, pouka bolesnika i njegove okoline o suštini tuberkuloznih bolesnika i besplatno liječenje, vodeći računa o konzervativizmu našeg seljaka prema svakoj novotariji.²⁶

Poveznica je bila i u zalaganju da se bolesnici oboljeli od tuberkuloze upućuju u bolnice te dok tamo borave njihovi stambeni prostori budu podvrgnuti dezinfekciji i tijekom bolesti, nakon smrti bolesnika ili preseljenja.

Po preporukama su dispanzeri pratili higijenu sela, a u svakom mjestu radili su u suradnji s Mjesnim odborima Lige protiv tuberkuloze, osnovanim u okviru postojećih udruga (*Crveni križ, Sokol, Ženske zadruge*, čitaonice itd.). Ligi je bilo važno omogućiti liječnicima i prosvjetno djelovanje, pa su njihov rad izdašno honorirali. Promidžba se trebala provoditi putem predavanja, filmskih projekcija, preko plakata, letaka, brošura i putujućih antituberkuloznih izložbi uključujući sustavan rad u školama. Liga je prikupljala podatke o higijenskim nedostacima u školama Osječke oblasti i nastojala ih ukloniti tako da svako dijete od 7 do 18 godina bude član Lige, makar i uz simbolični godišnji doprinos kako bi se razvila svijest o važnosti antituberkuloznog pokreta. Liga je aktivno radila na očuvanju zdravlja, smanjenju oboljenja, brizi za tuberkulozne bolesnike i primjeni moderne terapije. Aktivnosti su obuhvaćale nadogradnju bolničkih paviljona, nabavu pljuvačnica, pomoć u rublju i hrani, dodjelu stanova te osnivanje odjeljenja za izdvajanje bolesnika radi prevencije širenja bolesti. Financiranje se ostvarivalo članarinama, priredbama, potporom općinskih poglavarstava, industrije, novčanih zavoda i Ministarstva narodnoga zdravlja.²⁷

U tom prosvjećivanju Uzelac se obraćao javnosti preko tiska, ističući da Liga polazi od rada i žrtava u borbi protiv tuberkuloze te da narod, a naročito seoska inteligencija, može i treba sudjelovati u ovom spasonosnom pokretu. Posebno mjesto u promidžbi imale su antituberkulozne izložbe uz prikazivanje filmova o tuberkulozi, porođaju, dječjoj njezi, zaraznim bolestima, alkoholu, spolnim bolestima i drugim

²⁶ Liga protiv tuberkuloze u Osijeku, *Službene novine Osječke oblasti*, br. 10. Osijek, 1. V. 1929., str. 125.

²⁷ Ibidem.

temama. Tijekom trajanja izložbi dijeljene su tisuće letaka antituberkuloznog sadržaja.²⁸

Posebno su značajne bile antituberkulozne izložbe, uz koje su, uz dopuštenje Higijenskog zavoda u Zagrebu i Centralnog higijenskog zavoda u Beogradu, prikazivani filmovi. Mnogi liječnici rado su se odazvali pozivu da održe tematska predavanja u prijedpodnevnom i poslijepodnevnom terminu.²⁹

6. Zaključak

Prokopije Uzelac, ugledni osječki liječnik i borac protiv tuberkuloze, bio je suvremenik dr. Andrije Štampara. Njihovi povremeni susreti i djelovanja u potpunosti su se podudarali u borbi protiv zaraznih bolesti, posebice tuberkuloze, prevencije, liječenja, prosvjećivanja stanovništva i organizacije socijalne skrbi te rada na očuvanju zdravlja, smanjenju oboljenja, brizi za tuberkulozne bolesnike i primjeni moderne terapije.

Agilnim djelovanjem kao tajnik Lige protiv tuberkuloze grada Osijeka i Osječke oblasti Prokopije Uzelac je praktično provodio principe narodnog prosvjećivanja u borbi protiv te opake bolesti. Temelj njegovoga cjeloživotnog djelovanja preko rada Lige temeljio se na antituberkuloznom pokretu, s glavnim ciljem da se cijelo stanovništvo Osječke oblasti stavi pod organizirani stručni nadzor.

Svoj je rad temeljio u težnji osiguravanja poboljšanja socijalnih i zdravstvenih prilika što je bio nužan preduvjet napretka javnoga zdravstva. Prema ostvarenim rezultatima svojim radom je i zaslužio naziv *borca protiv tuberkuloze*.

²⁸ Okružnica na liječnike Osječke oblasti Lige protiv tuberkuloze u Osijeku, *Službene novine Osječke oblasti*, br. 13, Osijek, 1. X. 1927., str. 113–115; Bilješke, *Službene novine Osječke oblasti*, br. 15, Osijek, 1. XII. 1927., str. 138.

²⁹ Bilješke, *Službene novine Osječke oblasti*, br. 15, Osijek, 1. XII. 1927., str. 138.

ARHIVSKI IZVORI

Državni arhiv u Osijeku

Knjiga 1228, Zapisnik gradskog fizikata 1913. - 1925.; Zdravstveno izvješće za godinu 1914.

Knjiga zavičajnika 1503, br. A-Z IV

LITERATURA

- An. 1894. Javno zdravstvo, *Vjesnik županije Virovitičke*, 1. V., str. 66.
- An. 1920. Zdravstvo, *Vjesnik županije Virovitičke*, 15. XI., br. 22, str. 70.
- An. 1923a. Vijesti, *Vjesnik županije Virovitičke*, 1. V., br. 9, str. 70.
- An. 1923b. Vijesti, *Vjesnik županije Virovitičke*, 15. V. br. 10, str. 79.
- An. 1923c. Vijesti, *Vjesnik županije Virovitičke*, 15. X., br. 20, str. 158–159.
- An. 1924. Najbolji način borbe za narodno zdravlje, *Vjesnik županije Virovitičke*, 1. XI., br. 14, str. III.
- An. 1925a. Vijesti, *Vjesnik Osječke oblasti*, 1. i 15. I., br. 1 i 2, str. 9.
- An. 1925b. Vijesti, *Vjesnik Osječke oblasti*, 15. VII. i 1. VIII., br. 14 i 15, str. 121.
- An. 1927a. Okružna blagajna za osiguranje radnika u Osijeku, *Vjesnik Osječke oblasti*, 1. i 15. I. br. 1 i 2, str. 1–4.
- An. 1927b. Uprava, *Vjesnik Osječke oblasti*, 1. i 15. I., br. 1 i 2, str. 14.
- An. 1927c. Prva Oblasna skupština Osječke oblasti u Osijeku, *Vjesnik Osječke oblasti*, 15. II., br. 4, str. 45.
- An. 1927d. Dom narodnog zdravlja u Osijeku, *Vjesnik Osječke oblasti*, 1. i 15. III., br. 5 i 6, str. 37.
- An. 1927e. Okružnica na liječnike Osječke oblasti Lige protiv tuberkuloze u Osijeku, *Službene novine Osječke oblasti*, 1. XI., br. 13, str. 113.
- An. 1928a. Bilješke, *Službene novine Osječke oblasti*, 15. VII., br. 20, str. 199.
- An. 1928b. Bilješke, *Službene novine Osječke oblasti*, 1. XI., br. 27, str. 279.
- An. 1928c. Novi moderni sanatorij u Osijeku dra Julija Batoryja i dra Karla Weissmanna, *Službene novine Osječke oblasti*, 1. XI., br. 27, str. 279.
- An. 1929a. Bilješke, *Službene novine Osječke oblasti*, 1. III., br. 6, str. 64.
- An. 1929b. Liga protiv tuberkuloze u Osijeku, *Službene novine Osječke oblasti*, 1. V., br. 10, str. 125.
- An. 1974. In memoriam, *Glas Slavonije*, 12. XI., str. 12.
- Husinec, Franjo. 2001. *Dr. Fran Gundrum Oriovčanin. Gradski fizik u Križevcima*, Križevci.
- Pisarević, Miroslav. 1973. Radni vijek posvećen drugima, *Glas Slavonije*, 21. VII., str. 10.
- Uzelac, Prokopije. 1925a. Bolest spavanja, *Vjesnik Osječke oblasti*, 1. V., br. 9, str. 76.
- Uzelac, Prokopije. 1925b. Dobrac (Morbili). *Vjesnik Osječke oblasti*, 1. V., br. 9str. 76–78.
- Uzelac, Prokopije. 1925c. Meningitis tuberkulosa, *Vjesnik Osječke oblasti*, 15. II., br. 4, str. 26–27.
- Uzelac, Prokopije. 1925d. Meningitis tuberkulosa (Svršetak), *Vjesnik Osječke oblasti*, 1. III., br. 5, str. 38–39.
- Uzelac, Prokopije. 1929e. O škrofulozi, *Službene novine Osječke oblasti*, 1. I., br. 1, str. 5–6.
- Uzelac, Prokopije. 1925f. Pjegavi tifus u Osijeku, *ŽUG*, 23. IV., br. 20, str. 3.
- Uzelac, Prokopije. 1925g. Prave boginje, *Vjesnik Osječke oblasti*, 1. i 15. IX., br. 17 i 18, str. 145.
- Živaković-Kerže, Zlata i Marija Benić Penava. 2023. Liga protiv tuberkuloze kao okosnica Štamparove zamisli narodnoga prosvjeđivanja (Osvrt na II. i III. sastanak liječnika Osječke oblasti), *Studia lexicographica*, 17 (33): 71–87.

PROKOPIJE UZELAC, A FIGHTER AGAINST TUBERCULOSIS AND A CONTEMPORARY OF ANDRIJA ŠTAMPAR

Marija Benić Penava

University of Dubrovnik, Faculty of Economics and Business
marija.benicpenava@gmail.com

Zlata Živaković-Kerže

Zagreb
zkerze@yahoo.com

ABSTRACT: This paper analyses the work of Prokopije Uzelac (1883–1974), one of the important yet insufficiently researched physicians of interwar Osijek and a contemporary of Andrija Štampar. Based on archival material preserved in the State Archives in Osijek, contemporaneous press articles, and relevant literature, it presents the health conditions in Osijek and its surroundings at the beginning of the 20th century, with particular emphasis on the spread of tuberculosis and the organisation of efforts to combat infectious diseases. The paper highlights challenges faced by the healthcare system, including the shortage of physicians, and points to valuable initiatives aimed at improving the health and social conditions of the population. Special attention is given to the activities of the District Workers' Insurance Fund, which included a specialised tuberculosis outpatient clinic, as well as to the establishment of the Anti-Tuberculosis League in Osijek under the auspices of the Red Cross branch, which operated in accordance with the principles of health education and social medicine. In line with its statutes, the League's work was based on the anti-tuberculosis movement, with the primary goal of placing the entire population of the Osijek region under organised professional supervision. Its activities included prevention, treatment, public education, and the organisation of social care, thereby practically implementing public health education in the fight against the disease. The professional path of Prokopije Uzelac is analysed within this context, from his education in Vienna, work in Slavonia, and experiences on the battlefields of World War I, to his role as a district physician and an active participant in public health initiatives. The paper demonstrates how Uzelac, through medical practice, health education, and the fight against tuberculosis, applied principles of preventive medicine closely aligned with Štampar's concept of public health. His work extended beyond the local environment and represented a valuable contribution to the history of public health in Croatia.

Keywords: Prokopije Uzelac; Anti-Tuberculosis League; public health; public enlightenment; tuberculosis; Osijek

Članci su dostupni pod licencijom Creative Commons: Imenovanje 4.0 međunarodna (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Sadržaj se smije umnožavati, distribuirati, priopćavati javnosti, prerađivati i koristiti u bilo koju svrhu, uz obavezno navođenje autorstva i izvora.